

דפים ט – י

כא. האם גבי שמחת יום טוב בית הלל לקולא ובית שמאי לחומרא או להפך?

בגמרא הקשו סתירות בשיטות בית שמאי ובית הלל גבי שמחת יום טוב, שלענין שחיתת חיה ועוף כשאינן עפר מזומן בית שמאי לקולא ובית הלל לחומרא ואילו בשאר משניות בפרקנו נראה להפך, ואמר רבי יוחנן 'מוחלפת השיטה'. ודחו דבריו וישבו בענין שלא תהא סתירה, שבכל מקום ומקום יש סברה מיוחדת לכאן ולכאן.

לפירוש רבנו תם למסקנא לעולם בית שמאי לחומרא ובית הלל לקולא, ולענין כיסוי הדם מהפכים שיטות בית שמאי ובית הלל מהגרסה השנויה במשנתנו.

ואולם מדברי רי"ף משמע שלפי האמת אין צורך להחליף שיטתם בשום אחד מהמקומות (עפ"י ר"ן להלן).

דף י

כב. א. באלו אופנים מותר ליטול ביום טוב גוזלות מן השובך לאכילה?

ב. זימן גוזלות מבעוד יום ומצא גוזלות במצב שונה ואין ידוע אם אלו הם אותם שזימן, מה הדין באופנים השונים?

א. הגוזלות שבשובך מוקצות הן הלכך לא יטלם ביום טוב עד שזימן מבעוד יום –

בית שמאי אומרים: לא יטול עד שינענע. ובית הלל אומרים: עומד ואומר זה וזה אני נוטל. אמר רבי חנן בר אמי: מחלוקת בבריכה ראשונה (שהדרך להשאירה בשובך ולא ליטלה), שבית שמאי גוזרים שמא לאחר שימשמש בהם יימלך מליטלם ונמצא מטלטל ביום טוב דבר שאינו ראוי לו, ובית הלל אינם גוזרים, אבל בבריכה שניה דברי הכל אין צריך לנענע אלא עומד ואומר זה וזה אני נוטל.

בירושלמי (ה"ד) פירשו בטעם בית שמאי: חומר הוא בדבר שיש בו רוח חיים שצריך לו הכנה במעשה. ומשמע שם שמדובר בכל הבריכות, שלא כתלמודנו.

גם לבית הלל אין די שיאמר 'מכאן אני נוטל' אלא צריך לייחד עופות מסוימים – אם משום שאינם סוברים 'ברירה' (רבה ור' אושעיא), או אף אם יש ברירה, חוששים שאם לא סיים מערב יום טוב, שמא לאחר שימשמש ימצאם כחוששים או שמנים ממה שרצה ונמצא מטלטל בכדי, או שמא יימצאו כולם כחוששים ויימנע משמחת יום טוב – לכך מזקיקים אותו לברר מבעוד יום עופות מסוימים ואינו סומך אלא עליהם.

א. אין צריך שזימן בפיו דוקא, אלא כל שמברר ומסכים בלבו על גוזלים מסוימים – די. ואף על פי שעומד מרחוק (כמו שכתב רש"י), צריך שיהא לו סימן או טביעות עין גמורה איזה זימן כדי שלא יחליף באחרים (עפ"י שו"ע הגר"ז תצו, מובא במשנ"ב ובשעה"צ סעיף י').

ב. עופות הפורחים [באופן שאינו מגיעם בשחיה אחת], אסור ליטלן מן השובך ביום טוב משום צידה (ראשונים עפ"י להלן כד).

ג. דוקא יוני שובך צריך לזמן כפי צרכו, ואם הזמין יותר – אין זו הכנה, אבל תרנגולות שבביתו העומדות לאכילה [וכן שאר עופות שברשות האדם כגון אווזים ויוני הרדיסאות. כדלהלן בה] – אינם צריכים הזמנה ויכול לברור ביו"ט איזה שירצה ומותרים כולם בטלטול (אור זרוע ועוד). ואף ביונים, אם ספק לו שמא יצטרך לכולם וזימנם, הרשות בידו ליטול את כולם או אחד מהם (רשב"א, וכע"ז כתב רבנו ירוחם ועוד, והביאו הרמ"א תצו, יא).

ב. זימן שחורים ומצא לבנים, לבנים ומצא שחורים, ואפילו מצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים (בשתי קנים נפרדות. מפרשים) – אסורים, חוששים שמא אותם שזימן הלכו ואלו אחרים. [ואף אם היינו נוקטים רוב וקרוב הולכים אחר הקרוב – חוששים שמא הם אחרים, וכגון שיש שם דף שבאים ויושבים עליו יונים דעלמא, והרי הם קרובים כמו היונים שבקן השני, הלכך אסורים]. שנים ומצא שלשה – אסורים [שהרי אחת מהן ודאי אינה מזומנת]. שלשה ומצא שנים – מותרים, כי תולים שהשלישי הלך ואלו הם השנים שזימן. ולדברי רב אשי אפילו היו הגוזלים מקושרים תולים כן מפני שעלולים להתנתק מהרדי.

יש מחמירים להלכה במקושרים, כי פירוש רב אשי אינו מוסכם אלא תלוי במחלוקת רבי יוחנן ורבי אלעזר (עפ"י ים של שלמה, בדעת הרמב"ם והטור). והסכמת הפוסקים להקל (ע' בשו"ע הגר"ז תצו בקו"א ה) שהוכיח כן מהרבה אחרונים, ונקט כן אף בדעת הרמב"ם).

לענין מעות מעשר בכיזא בזה – מבואר בפסחים י.

זימן בתוך הקן ומצא לפני הקן – אסורים [אבל על פתח הקן – מותרים. תוספתא], ואם אין שם אלא הם, כגון בגוזלות מדדים שאינם פורחים ואין שם קן אחר בקשר עין בתוך חמשים אמה (יא) – מותרים. נראה שהוא הדין זימן שחורים ומצא לבנים במקום שחורים ושחורים במקום לבנים ואין שם אחרים אלא בקרן זוית – מותרים (חדושים ובאורים).

[מבואר בגמרא (יא) שגם אם ננקוט דלא כרבי חנינא שאמר רוב וקרוב הולכים אחר הרוב, זימן בתוך הקן ומצא לפניו – אסורים, ובכגון שיש שם דף מונח שעליו באים יונים דעלמא (אביי), או כגון שני קנים שזימן גוזלות בתוך אחד מהם ולמחר השכים ומצא גוזלות לפני הקן שזימן ולא בתוכו, והקן האחר [שלא זימן] היה ריק – חוששים שמא הגוזלות שמצא באו מהקן השני, אפילו הוא נתון למטה מאתו מקום שמצאן, ואלו שזימן הלכו להם (רבא)].

א. הרו"ה מפרש הניח גוזלות בקן התחתונה ללא זימן וזימן בעליונה ולמחר השכים ומצא רק בעליונה – אסורים.

ב. להלכה נוקטים רוב וקרוב הולכים אחר הרוב, ואין צריך להעמיד באוקימתות הללו (עפ"י רי"ף ה"ק; י"ד קלט). ויש פוסקים שהולכים אחר הקרוב (ע' בחדושי הנצי"ב בדעת הרמב"ם. וע"ע שו"ת בית זבול ח"ב כה, כ-כא).

כג. המת בבית ולו פתחים הרבה – מה דין הכלים שתחת הפתחים? מה הדין כשנפתח האחד או כשחשב להוציא אחד מהם?

המת בבית ולו פתחים הרבה (כולם סגורים או כולם פתוחים. רש"י) – כולם טמאים, וכל כלי המונח במקום הפתח שדרכו שיצא המת – טמא, אף על פי שאינו באהל המת עצמו.

כן פרש רש"י וכתב שגזרת חכמים היא. ולהלן (לה). נראה מפרש"י שדין זה מהלכה למשה מסיני (וכנראה כוונתו שם 'כדאמרינן בסוכה' – למה שאמרו שם יח, ולא כמצוין לדה"י).

ויש פירושים נוספים במשנה זו – ע' ר"ש ורמב"ם במשנה אהלות ג, ו; רמב"ם הל' טו"מ ז, ב; שו"ת הרשב"ש תרלד.

נפתח אחד מהם – הוא טמא והשאר טהורים, שכל הכלים שיהיו מכאן ולהבא בפתחים שלא נפתחו – טהורים לדברי הכל (ואפילו נפתח לאחר שמת המת וכבר ירדה תורת טומאה על כל הפתחים – מועיל מעשה הפתיחה לעלות מתורת טומאה מכאן ולהבא). ואילו הכלים שהיו שם עד שלא נפתחו; לרבה ולרבי אושעיא – טמאים בין לבית שמאי בין לבית הלל, שאין ברירה למפרע. ולרבה – לבית הלל טהורים.

חשב להוציאו באחד מהפתחים, או בחלון שיש בו ארבעה על ארבעה טפחים – הוא תמא והשאר טהורים. לדברי לבית שמאי אין השאר טהורים אלא אם חשב עד שלא ימות המת, אבל אם כבר מת – אין מחשבה מעלה מטומאת פתחים שירדה עליהם [לרבה ור' אושעיא – אף הכלים שמכאן ולהבא טמאים. ולרבה י"ל לטהורים. ערש"י]. ולענין הכלים שהיו שם עד שלא חשב – דינם כדלעיל.

א. הרי"ד מפרש [דלא כרש"י] שגם לרבה לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדין 'ברירה' אלא בשאלה אם מועילה מחשבה לטהר [אף למפרע – שלדברי הכל יש ברירה] אם לאו [ואף הכלים שמכאן ולהבא טמאים], אבל אם נפתח פתח אחד – מודים בית שמאי שמטהר למפרע.

ב. מדברי התוס' מבואר שאם הוציא לבסוף את המת באחד מן הפתחים – באנו לשאלת ברירה, ורק אם נפתח פתח חדש והוציא דרכו את המת, או שנשאר המת במקומו – הכל תמא לדברי הכל.

ג. יש אומרים שחלון אינו מציל אלא אם חשב להוציא את המת דרכו אבל לא בשנפתח לבד. ויש חולקים (ע' במפרשי המשנה אהלות ז, ג; רמב"ם הל' טומאת מת ז, ב; יו"ד שעא; חו"ב).

ד. יש שנראה מדבריהם שהלכה כרבא (כן כתב שער המלך (עירובין ה, ז), בדעת הרי"ף והרא"ש, וכן דקדק בחדושים-ובאורים מדברי הרמב"ם). ויש חוככים בדבר, שהרי קיימא לן בדאורייתא אין ברירה. ועוד, אף רבא לא החליט כן בודאי (ע' חדושים ובאורים. וכן יש שתלו נידון זה בשאלה אם טומאת פתחים מהתורה או מדרבנן – ע' פנ"י צ"ח ושפת אמת. ובשער המלך (עירובין ה, ז) צדד שאפילו אם טומאה זו מדרבנן – עיקרה דאורייתא ויש לומר אין ברירה).

דף יא

כד. האם הדברים דלהלן מותרים או אסורים ביום טוב?

- א. נטילת העלי לקצב עליו בשר, או כלי המיוחד לקצוב בשר.
- ב. הולכת טבח וסכין אצל בהמה, או בהמה אצל טבח וסכין; וכן בתבלין ומדוך אצל מדוכה.
- ג. הגבהת עור שהופשט מהבהמה ונתינתו לפני הדורסן?
- ד. מליחת בשר כאשר העור נתון תחתיו והמלח נופל על העור; מליחת חלבים והפיכתם או שטיחתם ברוח על גבי יתדות כדי שלא יסריחו; מליחת כמה חתיכות בשר כשנצרך לחתיכה אחת בלבד.
- ה. סילוק תריסי התיבות והחזרתם.
- ו. אלו דברים התירו סופם משום תחילתם בשבת וביום טוב?

א. בית שמאי אומרים: אין נוטלים את העלי (= דף עב המיועד לכתישת גרעיני חטה וכד') ביום טוב לקצב עליו בשר ובית הלל מתירים [משום שמחת יום טוב]. ושונים שאם קצב עליו בשר שאסור לטלטלו.

התוס' פרשו על פי הסוגיא בשבת (קכג) שמדובר בעלי שמקפיד עליו מלהשתמש בו לדברים אחרים והרי הוא מוקצה מחמת חסרון כיס, אבל יש ראשונים הסוברים להלכה שהטעם הוא משום כלי שמלאכתו לאיסור (עפ"י רי"ף שם; עבודת הקדש להרשב"א סוף שער ב), וכן פסק בשלחן ערוך (תצט, ה וברמ"א). ולפי זה לא שמענו הטר לעלי שמקפידים עליו ומיחדים לו מקום, לקצב עליו לצורך שמחת יו"ט. ואולם המגן-אברהם כתב להתיר. ובבאור-הלכה פקפק בדבר. ואם אין מקפידים עליו, מותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו גם לאחר שקצבו עליו, ורק מחמה לצל אסור (רי"ף וש"פ).

כלי המיוחד לקצב עליו בשר, אמר אביי שלדברי הכל מותר. ופירש (לפי איכא דאמרי') שאפילו בכלי חדש מותר ואין חוששים שמא יימלך ונמצא מטלטל בכדי.

אפילו לאחר שקצב עליו מותר, שאינו מוקצה (אור זרוע; ים של שלמה).